

kilátástalan volt, és ilyen körülmények között nem maradt más hátra, mint engedni — későbbi időkre. . . A „Srbobran” nem akar tudni a néppárttól. Részére [az] nem létezik. A múmiák pártja. „Azzal, hogy csatlakoztunk Csavrakhoz és Khuen-Héderváryhoz, nem változtattuk meg álláspontunkat” — mondja Pribičević vezérének, Supilonak.

De Supilo és Csavrak pszichológus, mindegyik a maga nemében. Supilo valamikor a legeksztremebb horvát lapot szerkesztette, míg Csavrak valahol rendőrfőnök volt. Mindketten olvastak az emberek lelkében, és tanulmányozták annak legrejtettebb zugát is. *Mindketten azt hiszik, hogy a szerb függetlenek most igazat beszélnek.* Amit eddig és előtte tettek, az politikai hazugság volt. Ezért szakított velük Supilo és Csavrak ezért öleli őket magához. *Az egyik is, a másik is jól tudja, hogy mennyi az értéke a „Srbobran” és társasága munkájának.* Khuen-Héderváry sohasem ért el Horvátországban akkora sikert, mint ez alkalommal, és mennél nagyobb balszerencse fenyegeti Magyarországon, annál szerencsésebb kezű Horvátországban. Valamikor bizony másként volt.

Hogy Supilóból, a koalíció védőüggyvédjéből közvádoló lett, egészen természetes dolog. A politikában van ilyen átmenet. Gyengébb emberek néha még a bőrüket is, elveiket is változtatják, de rendszerint csak fokozatosan. Supilo is levetette a bőrét és a szerbek ellenségéből azok barátja lett. Hiszen a szerbek mindig az egyenjogúságért harcoltak, és Supilonak nem esett nehezére azok barátjává lenni, *akik sohasem voltak a horvát nép ellenségei.* De hogy valaki [egy] éjszakán át átalakulhat annak barátjává, aki Rauchnál nem volt jobb, és akit a horvátok országukból valósággal kizavartak, azt még Supilo sem gondolhatta. Dúhe ezért érthető és elszakadása² igazolt. Khuen-Héderváry nevetése a lelkét égeti. *Khuen-Héderváry mindent megsemmisített, amit Supilo négy éven keresztül fel- és megépített.* Magyarországon az egész ország ellene szervezkedik, a koalíció és a szerb függetlenek egy szót sem mernek szólni. Elzálogosították a becsületüket, és nem tudják kiváltani. Hamarosan a „jelentéktelen elvek” is haszontalanokká válnak. Hiszen két éve a függetleneknél szó volt a szerbség „jelentéktelen” autonómiájáról. Khuen-Hédervárynak sürgős, hiszen ilyen olcsó sikere még nem volt. Úgy tesz, mintha visszaadná Horvátországnak az „alkotmányt”, de nem azt, amit ő és Rauch bán vettek el, és amit vissza sem tudnak adni. *Gogol Szemjaka sem tett mást.* Akkor torpant meg, amikor már nem lehetett visszafordulni.

Szem.

61

A Khuen-Héderváry kormány programnyilatkozatának nemzetiségi vonatkozásai

A

1910 jan. 24

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök bemutatkozó beszéde és programnyilatkozatának a kormányzati teendőkre, valamint a horvát ügyek és a nemzetiségi kérdés rendezésére vonatkozó részletei¹

Főrend. Napló, 1906—11, III. 168—170. l.

Elnök: A miniszterelnök úr kíván szólni!

Khuen-Héderváry Károly gróf miniszterelnök: Nagyméltóságú elnök, Méltóságos főrendek! Ő császári és apostoli királyi Felsőge kinevezése alapján van szerencsém magamat s társaimat tiszteletteljesen bemutatni. *(Éljenzés.)*

Egyidejűleg pedig azon tiszteletteljes kéréssel járulok a méltóságos főrendekhez, méltóztatásuk megengedni, hogy programszerű előterjesztésemet felolvassam. *(Halljuk).* . .

. . . Államjogi viszonyaink legszilárdabb sarkköve és nemzetközi helyzetünk meghatározója a pragmática sanctiónak nevezett 1723: II. tc., amely lényeges tartalmánál és megingathatatlan formánál fogva, egyaránt hivatva van az évszázadok viszontagságai közepette nemzetünk szerencsés továbbfejlődését biztosítani.

Közel másfél évszázad telt el ezen alaptörvényünk meghozatala után, amíg törvényhozásunk

² Az eredeti szövegben: „szecessziója”.

¹ A kormányelnöki programadó beszéd elhangzásakor a házelnökséget gr. *Desseffy Aurél* látta el.

abba a helyzetbe jutott, hogy a pragmatica sanctioban lefektetett elvek államjogi következményeit a modern Magyarország szempontjából levonja és szabatosan körülírja. És melyben hazánk legnagyobb alkotóelméi évtizedek során közreműködtek, az a legnagyobb figyelemre méltó eredménye lett, hogy nemzeti önállóságunk és függetlenségünk minden intézményünkben teljes mértékben érvényesült.

Ez az elvitathatatlan tény két irányban nyújt a jövő számára megbecsülhetetlen tanulságokat.

Először is, hogy nem szabad csekélyre becsülnünk azokat a nagy nemzeti értékeket, amelyek eddigi törvényeink által részünkre máris biztosítva vannak. Sőt ellenkezőleg: hűségesen ragaszkodnunk kell ezekhez, és ápolnunk kell azt a hitet és bizodalmat, amelyet ezek irányában megnyilatkozni látunk.

Másodszor, hogy nemzetünknek modern irányú belső továbbfejlődése önkéntelenül magával hozza nemzeti önállóságunk további fokozódó érvényesülését, amelynek számára a meglévő keretek bőséges teret engednek.

Itt kell kijelentem, hogy mindazt, amit a véderőnek nemzeti irányban való fejlesztése tekintetében egy előző kormány, melynek magam is tagja voltam, kilátásba helyezett, ezúttal is fenntartom, és annak érvényesítését kötelességemnek ismerem.

Horvát-Szlavonországotok illetőleg azon leszünk, hogy a magyar birodalom érdekeinek teljes megóvása mellett a függő kérdéseket fennálló törvényeink szemmel tartásával, az igazság és méltanyosság elvei szerint, vigyük megoldásra. . .

. . . Szilárd meggyőződésünk szerint azok a súlyos rázkódtatások, amelyek az utolsó évtized alatt állami életünket érték, túlnyomó részben onnan származnak, hogy állami intézményeink reformjai nem tartottak lépést nemzetünk újabb kori társadalmi és gazdasági fejlődésével.

Mindaddig, míg a megzavart egyensúly nemzeti szükségleteink és intézményeink között helyre nem áll, a békés továbbfejlődés útjait biztosítva nem látjuk.

Ezen célnak elérése végett parancsoló kötelessége nézetünk szerint mindenkinek, ki ebben az országban kormányt vállal, hogy teljes erejét és minden tehetségét belügyi intézményeink reformok útján való alapos újjászervezésének szentelje.

Első helyen áll ezek között a választói jog reformja, amely az állampolgároknak a törvényhozó hatalom gyakorlásában való részvételét a politikai jogegyenlőség alapján lesz hivatva biztosítani. E tekintetben az eddig ismeretes javaslatoknak egyikét se tehetem magamévá, de nem akárom részleges jelzők használata által a kérdés helyes rendezésének lehetőségeit megnehezíteni. Csak annyit kívánok ez alkalommal kijelenteni, hogy a nagy reformot az általános választói jog elve alapján, a pluralitás mellőzésével olyképpen vélem megalkotandónak, hogy ez a magyar állam jellegét, ezeréves történelmünknek megfelelőleg továbbra is fenntartsa és biztosítsa.

Mind a nemzetiügyi ügy, mint a szociális politika terén megnyugtató hatásokat remélek a közgazgatási kérdések gyors és igazságos elintézésétől és főleg az egyesülési és gyülekezési jog méltányos kezelésétől.

A vallásfelekezetek között istápolni fogjuk a béke és türelem szellemét, és gondoskodni fogunk a vallásos és tudományos meggyőződések kölcsönös tiszteletben tartásáról és hirdetésük szabadságáról.

A nemzeti kultúra érdekében gondoskodnunk kell az elemi népoktatás nagyobb arányú kiterjesztéséről, működésének eredményesebbé tételéről, munkásainak anyagi boldogulásáról, és pártolnunk kell a szabad oktatásnak azokat az intézményeit, amelyekkel a társadalom öntevékenysége a fennálló hiányokat pótolni igyekszik.

Feladatunkat fogja képezni közigazgatásunknak a fejlettebb igényekhez mért újjászervezése. Az önkormányzati rendszer, amely az országos politikai életben való részvétel kitűnő iskolájának bizonyult, és nagymértékben hozzájárult a nemzeti közszellem ébrentartásához, ezentúl is fenntartandó, sőt kiszélesítése is kívánatosnak látszik. De gondot kell fordítanunk azoknak a bajoknak kellő orvoslására, amelyek a központosítás túltengéséből származnak, és eleget kell tennünk azoknak a követelményeknek, amelyeket társadalmi tagozódásunk átalakulása a hivatásszerű közigazgatási tisztviselők helyzetének a mainál hatékonyabb biztosítása tekintetében elénk szab.

Az igazságügy terén legsürgősebb az adminisztráció egyszerűsítése avégből, hogy a bíró és ügyész lehetőleg valódi hivatásának élhessen. A javaslatok munkában vannak és a reform remélhetőleg nemsokára megvalósítható. Szükséges a munkaerő célszerűbb beosztása is. Ezen intézkedésekkel az igazságszolgáltatásnak helyenként méltán panasztal lassúsága jórészt megszüntethető, és az ezúton elért megtakarítások a fizetésrendezésre fordíthatók. A bajokat azonban gyökeresen csak a polgári perrendtartás megalkotása orvosolhatja. A javaslat a t. Ház asztalán fekszik.

Legfontosabb feladat a polgári törvénykönyv megalkotása; mert ez szünteti meg a Magyarországnak különböző területein tényleg még érvényben levő idegen törvények hatályát, és ez hozza meg az igazságszolgáltatás közjogi szempontból is annyira szükséges egységét. Sajnos, hogy a tervezet elkészítése még hosszabb időt igényel, de éppen ez teszi még nagyobb kötelességünké, hogy az előkészítés munkáját a legerényebben folytassuk. . .

. . . Ezeket tartottam szükségesnek a kormány részére a nagyméltóságú főrendiház előtt is kijelenteni, és most azon tiszteletteljes kéréssel járulok a méltóságos főrendekhez, hogy hazafias törekvésiüket szíves támogatásuk által megkönnyíteni kegyeskedjék. (*Élvezés.*)

B

1910 jan. 25

Gr. Andrássy Gyula és képviselőtársai, valamint Mihali Tivadar román nemzetiségi képviselő és képviselőtársai határozati javaslata a királyi kézirat fölött megindult vitában

Képv. Jkvei, 1906, III. 842—843. l., 472. ülés, 8608. sz.

Az elnöknek előterjesztése nem lévén, a Ház a napirend értelmében áttért a Khuen-Héderváry Károly gr. kormányát kinevező királyi kézirat fölött megindult vita folytatására.

Andrássy Gyula gr. képviselő a maga és még 58 képviselő aláírásával, a következő határozati javaslatot nyújtja be:

„Mondja ki a Ház, hogy mivel az alkotmányos élet folytonosságát megakasztani, s a közvetlen állami szükségletek törvényhozási tárgyalását meggátolni nem kívánja, s mivel a jelenlegi viszonyok között nem lát ma még okot arra, hogy a parlamenti szokás és gyakorlattól eltérően, előzőleg foglaljon végleges állást, ezért a bizalom kérdésében ez idő szerint nyilatkozni nem óhajt, hanem az arról való határozathozatalt elhalasztja, és csakis abban a feltevésben veszi a kormány kinevezését egyszerűen tudomásul, hogy a kormány — jöllehet nem a parlamenti pártokból alakított — tiszteletben tartja a parlament jogkörét, s az alkotmányossághoz mindenben szigorúan ragaszkodni fog.”

Mihályi Tivadar képviselő a következő határozati javaslatot terjeszti be:

„Mondja ki a Ház, hogy a kormány kinevezését hódolatteljesen tudomásul veszi, és hogy a kormányt csak azon esetben fogja működésében támogatni, ha a valódi jog és politikai egyenlőség inaugurálása céljából az általános, titkos, egyenlő és községenként gyakorlandó választói jog megvalósítására vállalkozik; a bizalom kérdésében való határozathozatalt pedig a kormány választójogi törvényjavaslata betervezéséig függőben tartja.”

Tanácskozás közben a napirend tárgyalására szánt idő letelvén, az elnök javaslatára a Ház a vitát félbeszakítja.¹

C

1910 jan. 27

Bauer Antal horvát-szlavon képviselőnek a horvát-szlavon képviselői csoport nevében bejelentett bizalmatlansági indítványa és Polit Mihály szerb nemzetiségi képviselő e tárgyban elhangzott felszólalása a Khuen-Héderváry kormány bemutatkozása alkalmából kialakult képviselőházi vitában¹

Képv. Napló, 1906, XXVI. 144—146. l.

T. Ház! A miniszterelnök úr nyilatkozatára mi, a horvát-szlavon és dalmát királyságok képviselői e közös országgyűlésen a következőket jelentjük ki:

Tekintettel Magyarország és a horvát királyság között a vasutas pragmatika kérdésében támadt konfliktusra, valamint az összes többi kiegyezési és függő kérdésekre. . .

¹ Az 1910. jan. 28-i, 475. ülés jegyzőkönyve szerint (uo. 845—846. l., 8625. és 8626. sz.) a Ház a határozati javaslatokat egyszerű szavazással nem fogadta el, illetőleg elvetette.

¹ A felszólalások időszakában a házelnök tisztjét Gál Sándor látta el. — Az ülés folyamán felszólaló szerb radikális párti Manojlovics János bejelenti, hogy a szerb radikális párt képviselői szemben állnak az új kormánnyal és Justh Gyula bizalmatlansági javaslatára fognak szavazni. (Képv. Napló, 1906, XXVI. 160—162. l.)